

Т. В. Обіход,

кандидат фізико-математичних наук, старший науковий співробітник

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1103-4006>

ЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Київський університет ринкових відносин,
Інститут ядерних досліджень НАН України
проспект Науки, 47, 03028, Київ, Україна
E-mail: obikhod@kinr.kiev.ua

Мета: розглянути проблемні питання забезпечення розмінування земель України в умовах воєнного стану задля проведення посівних робіт, знайти засоби і методи щодо подолання екологічного колапсу в країні. **Методи:** включають в себе як правову складову аналізу стану управління земельними ресурсами в Україні, так і емпіричні методи збору і обробки даних задля порівняння і теоретичного обґрунтування поставлених завдань. **Результати:** актуалізовано проблеми правового стану землекористування; окреслено екологічні проблеми України внаслідок військових дій, виділено технічну і адміністративну складову забезпечення посівних робіт. **Обговорення:** складові комплексного підходу щодо врегулювання землекористування як у земельному праві, так і в адміністративному праві, формування технічних методів подолання проблем щодо розмінування земель України.

Ключові слова: землекористування; засоби розмінування земель; адміністративне забезпечення; екологічні проблеми.

Постановка проблеми та її актуальність. Україна є однією з провідних країн світу у сфері агробізнесу. І в цьому відіграє вирішальну роль складова земельного права [1]. Земельні відносини в Україні вже десятиліттями є однією з найкритичніших та найскладніших сфер державної діяльності. До найпоширеніших проблем у цій галузі відносяться:

1) неповна врегульованість права власності на земельні ділянки. Багато земельних ділянок в Україні перебувають у володінні осіб, які з різних причин не мають повного права на них. Це може бути пов'язане з невідповідністю документів, наявністю кількох претендентів на одну ділянку, корупційними схемами тощо;

2) відсутність єдиної та прозорої системи кадастру земель. В Україні існує кілька систем кадастрів, між якими немає спільного реєстру. Це ускладнює доступ до інформації про земельні

ділянки, збільшує час та вартість угод із ними, сприяє шахрайству та нечесним діям;

3) непродуктивність захисту права власності на землю. Часто судочинство із земельних спорів затягується на роки, що робить марним захист прав власників. Також проблемою є відсутність механізмів компенсації збитків за порушення прав на землю;

4) непрофесіоналізм державних органів, які займаються земельними питаннями. Відсутність спеціальних знань у галузі земельного права та неефективність діяльності державних органів, що займаються земельними питаннями, ускладнюють процес врегулювання земельних спорів, призводять до правових помилок та непорозуміння;

5) корупція у земельному секторі. Існує безліч випадків корупції у земельному секторі на різних рівнях: від муніципальних службовців до посадових осіб у державних органах вищого

рівня. Корупційні схеми заважають ефективному управлінню земельними ресурсами та вносять нестабільність у земельний сектор.

Крім того, в Україні відсутня ефективна стратегія управління земельними ресурсами, яка необхідна для їх раціонального використання та охорони. Ці проблеми ускладнюють стійкий розвиток земельного сектора в Україні.

Для вирішення цих проблем необхідне проведення кардинальних реформ у земельному секторі, спрямованих на зміцнення права власності на землю, створення прозорої та єдиної системи кадастру земель, підвищення професіоналізму державних органів, боротьби з корупцією та розробку ефективної стратегії управління земельними ресурсами [2].

Ще однією із важливих і складних задач землекористування є розмінування земель, які знаходяться або знаходилися в зоні бойових дій. Іде посівна кампанія, але реалізувати її в повному обсязі неможливо. На жаль, точна статистика мінування земель в Україні внаслідок війни з Росією недоступна. Проте, за даними національних та міжнародних організацій, зокрема Червоного Хреста та Організації Об'єднаних Націй, понад 10 000 людей загинуло або отримало поранення від вибухів протитанкових мін та інших бойових знарядь. Десятки тисяч гектарів землі залишаються замінованими та небезпечними для життя та здоров'я місцевого населення. Найбільш заміновані території знаходяться в зоні бойових дій на сході України.

Перерахований набір проблем землекористування і управління земельними ресурсами призводить до необхідності вдосконалення і розробки правового регулювання нормами земельного і адміністративного права України, втілення нових технічних приладів задля подолання проблем щодо проведення посівних робіт зокрема і запобігання техногенної катастрофи загалом.

Аналіз досліджень і публікацій з проблеми. Сучасне земельне право потребує свого розвитку в аспекті відносин земельного управління усіх видів діяльності, які пов'язані як з непрофесіоналізмом державних органів, корупцією у земельному секторі, так і з відсутністю єдиної та прозорої системи кадастру земель.

Особливо актуальними ці питання постають у період воєнного стану, коли виникає проблема життєзабезпечення не тільки населення України, а й багатьох країн світу.

Питаннями теоретичних і методичних аспектів землекористування, принципів управління сільськогосподарським землекористуванням в незалежній Україні займалося багато українських вчених, серед яких І. Бистряков, Д. Гнапкович, В. Горлачук, Г. Гуцуляк, Д. Добряк, Р. Іванух, П. Казьмір, М. Лавейкін, Л. Новаковський, А. Сохнич, В. Трегобчук, А. Третьяк, М. Федоров, В. Цемко, В. Юрчишин та інші.

Метою наукової статті є визначення особливої ролі організаційної складової і управлінських відносин в адміністративному праві, а також застосування новітніх науково-технічних винаходів задля подолання проблем землекористування в Україні в період воєнного стану.

Виклад основного матеріалу дослідження. Посівні роботи в Україні цієї весни можуть бути ускладнені через заміновані землі, особливо в зоні бойових дій на сході країни. Заміновані ділянки землі не тільки загрожують життю та здоров'ю людей, але також перешкоджають землеробським роботам, які можуть бути небезпечними для життя машиністів та робітників. У деяких випадках, посіви можуть бути здійснені після того, як землю повністю очистять від мін, але це потребує значних зусиль та ресурсів. Екологічні наслідки війни є вражаючими. Відповідно до даних Міндовкілля Україна вже зафіксувала понад 2300 фактів екологічних злочинів, а орієнтовна сума збитків більша за 51 млрд. доларів. У своєму інтерв'ю канадському телеканалу CBC Міністр захисту довкілля Руслан Стрілець зазначив, що «деякі екосистеми України втрачені назавжди». В інтерв'ю телеканалу Бразилії Globo, він розповів, що 30% від загальної площі України є потенційно небезпечними через забруднення нерозірваними боєприпасами. Внаслідок додаткових викидів парникових газів 35% видів біорізноманіття України опинилося під загрозою знищення через війну. Орієнтовні розрахунки збитків, нараховані Державною екологічною інспекцією відповідно до затверджених методик, становлять 1 924 млрд грн, в тому числі [6]:

Повітря – 993 746 млрд грн
горіння нафтопродуктів – 50 237 млн грн
лісові пожежі – 937 873 млн грн
загоряння інших об'єктів – 5 631 млн грн.

Ґрунти – 12 млрд грн
забруднення ґрунтів – 11 915 млн грн.

Відходи – 860 млрд грн
засмічення земель відходами – 860 286 млн грн.

У результаті знищення техніки окупантів утворилося 49 022 тонн викидів в атмосферу, 445 169 тонн відходів і 23 768 одиниці техніки.

Вирубка або повалення лісу – 281 223 га на 6 521 млн грн.

Порушення об'єктів (природно-заповідний фонд) ПЗФ 1 240 113 га на 102 309 млн грн.

Розлив нафтопродуктів ґрунти 14 589 т на 8 835 млн грн.

Розлив нафтопродуктів 11 070 т на 106 347 млн грн.

Вибухові речовини (снаряди) 333 шт на 4 млн грн.

Забруднення відходами 1 594 840 м² на 966 млн грн.

Внаслідок пожежі

1 682 шт зафіксовано випадків
49 925 499 т викидів в атмосферу
191 555 млн грн шкоди.

Пожежа нафтопродукти: викиди в атмосферу - 499 473 т, кількість - 144 251 т, шкода – 120 млн грн.

Лісові пожежі: викиди в атмосферу – 43 499 090 т, площа – 60 278 га, шкода – 166 895 млн грн.

Загоряння інших об'єктів: викиди в атмосферу – 5 926 937 т, площа – 74 697 070 м², шкода – 22 539 млн грн.

Найкращим варіантом для забезпечення безпеки людей та ефективності землеробських робіт є розмінування земель. «30% країни заміновано, це понад 174 тисячі кв. км, 20% із загиблих рятувальників – це саме піротехніки, і біля 40% з них – поранені. Так, у Запорізькій області 80% ріллі або 1 млн 497 тисяч га знаходиться на окупованій території або на територіях, на яких відбуваються активні бойові дії», повідомив голова Запорізької ОВА Юрій Малашко. «До війни в Запорізькій області оброблялось 1 млн 880

тис. га ріллі. Станом на цей час, 80% ріллі або 1 млн 497 тис. га знаходиться на окупованій території або на територіях, на яких відбуваються активні бойові дії», - сказав очільник області [3]. Для проведення весняно-польових робіт необхідно провести гуманітарне розмінування 1232 га.

Для пришвидшення розмінування деокупованих територій вкрай необхідне технічне посилення: машини механізованого розмінування, роботизовані системи для знешкодження мін, спеціальні броньовані автомобілі для транспортування вибухонебезпечних предметів, металодетектори та засоби зв'язку. Такі машини механізованого розмінування працюють дистанційно і ними можна управляти на відстані до півтора кілометра. Спецтехніка забезпечує ефективну та швидку роботу, оскільки обстежує та розміновує великі території. «Для пришвидшення відновлення життєзабезпечення на деокупованих територіях та знешкодження вибухонебезпечних предметів, загалом необхідно 300-400 одиниць різної техніки. Саме ця кількість «наситить» піротехнічні розрахунки ДСНС і, можливо, вибухотехніків Національної поліції. Саме з ними ми працюємо на звільнених територіях по обстеженню та запуску цивільної інфраструктури», - сказав голова ДСНС Сергій Крук [4]. На Донеччині працюють 13 відділень піротехніків ДСНС з Донеччини, Сумщини, Рівненщини, Київщини, Одещини, Полтавщини та Чернівецької області, в тому числі 11 відділень у деокупованих Святогірську, Лимані, Богородичному, Дробишевому, Долині та Яровій. Всього з 23 вересня поточного року на зазначених територіях виявлено, вилучено та знищено 9613 одиниць вибухонебезпечних предметів. Обстежено територію площею понад 720 га.

4 квітня 2023 р. відкриваючи засідання Уряду з приводу Міжнародного дня просвіти з питань мінної небезпеки та допомоги в діяльності, пов'язаній із розмінуванням, Прем'єр-Міністр України Денис Шмигаль відзначив: «Після повномасштабного російського вторгнення Україна перетворилася на найбільш забруднену мінами, бомбами та снарядами країну Європи. Вибухонебезпечними предметами всіяно близько 174 кв. км. землі. Від імені Уряду я щиро дякую

всім нашим та зарубіжним піротехнікам, які щодня розмінують українську землю [5]. Це боротьба за майбутнє України і ваш внесок надзвичайно важливий», - зазначив Прем'єр-Міністр України. З 24 лютого 2022 року фахівці ДСНС 5275 разів залучались до проведення ідентифікації та знищення боєприпасів та їх уламків, виявлених на території Миколаївської області. Загалом вилучено 8794 одиниці вибухонебезпечних предметів. Лише за одну добу, 26 січня 2023 р., частина піротехнічних робіт та гуманітарного розмінування аварійно-рятувального загону спеціального призначення вилучила 58 боєприпасів.

Для проведення цієї роботи саперам ДСНС необхідно використання спеціальних машин. Загалом, важливими є різні засоби розмінування земель, тобто, застосування спеціальних технологій та інструментів, що використовуються для пошуку та знешкодження мінного забруднення на землях. Ці засоби дозволяють забезпечити безпеку інфраструктури та місцевого населення, вирішити проблеми з використанням забруднених територій. До найпоширеніших приладів та обладнання для розмінування земель належать:

металошукачі – пристрої, які виявляють металеві предмети під землею і відрізняють їх від неметалевих гірських порід або землі;

георадари – електронні пристрої, які сканують ґрунт і зображують структури під землею, перетворюючи отримані дані на цифрові зображення;

магнітні сенсори – спеціальні датчики, які реєструють мінні поля, що утворюються за наявності металів на ділянці землі;

дрони та безпілотні апарати – наділені сучасними технологіями, ці пристрої сканують територію з висоти і дозволяють отримувати велику кількість даних за короткий час.

Важливою складовою подолання наведених наслідків військових дій, упередження техногенної катастрофи і ефективного землекористування є адміністративне забезпечення. Адміністративне забезпечення щодо розмінування земель включає:

створення відповідних правил і норм управління та розмінування забруднених територій;

управління технологічними процесами, пов'язаними зі знешкодженням мінного забруднення;

контроль за діяльністю підрядних організацій, які проводять роботи з розмінування земель та інше.

Адміністративне управління передбачає також утворення відповідних установ та служб, які відповідають за проведення робіт з розмінування земель в межах території держави або регіону. Такі установи можуть здійснювати роботи з виявлення та знешкодження мінного забруднення, проводити масштабні операції з розмінування земель, вести облік та використання засобів та обладнання, які використовуються для цих цілей. Адміністративне забезпечення засобами розмінування земель є дуже важливою складовою процесу безпеки людей та життєдіяльності населених пунктів. Такі заходи можуть допомогти уникнути непередбачуваних ситуацій та мінімізувати ризики для здоров'я та життя людей, а також запобігти негативним наслідкам для навколишнього середовища та інфраструктури.

Висновки. Україна є однією із провідних аграрних країн світу. Вона щорічно експортує велику кількість зерна, олійних культур, меду, бобових. Внаслідок військових дій посівна площа земель України значно скоротилася, а також велика кількість земель є замінованою. Ми знаходимося на межі екологічної кризи по показниках забруднення води, повітря і земель внаслідок пожеж, вирубки лісу, розливу нафтопродуктів, забруднення відходами. Для подолання шкідливих наслідків військових дій і подальшого розвитку країни необхідно проводити в тому числі розмінування земель. Необхідною складовою цього процесу є забезпечення як приладами та обладнанням для розмінування земель, так і адміністративне забезпечення відповідних робіт.

Література

1. Земельний кодекс України від 25 жовт. 2001 р. № 2768-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 3–4. Ст. 27.

2. Земельне право України: підручник / М.В. Шульга (кер. авт. кол.), Г.В. Анісімова,

Н.О. Багай, А.І. Гетьман та ін.; за ред. М.В. Шулги. Київ: Юрінком Інтер, 2004. 368 с.

3. Битва за Україну. День триста дев'яносто восьмий. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubricato/3688688-bitva-za-ukrainu-den-trista-devyanostovosmij.html/>

4. Для роботи піротехнічних розрахунків ДСНС потрібно 60 машин механізованого розмінування, – Сергій Крук. URL: <https://dsns.gov.ua/uk/news/ostanni-novini/dlia-roboti-pirotexnicnix-rozrahunkiv-dsns-potribno-60-masin-mexanizovanogo-rozminuvannia-sergii-kruk>

5. Прем'єр-Міністр України подякував піротехнікам за активну роботу з розмінування деокупованих територій держави. URL: <https://cn.dsns.gov.ua/uk/news/ostanni-novini/premjer-ministr-ukrayini-podiakuvav-pirotexnikam-za-aktivnu-robotu-z-rozminuvannia-deokupovanix-teritorii-derzavi>

6. Дашборд із даними про загрози довкіллю. Офіційні дані ЗСУ за період 24.02.2022 – 11.04.2023. URL: <https://ecozagroza.gov.ua/>

References

1. Zemelnyy codecs Ukrainy vid 25 jovt. 2001 r. № 2768-III. *Vidomosti Verhovnoi Rady Ukrainy*. 2002. № 3–4. St. 27.

2. Zemelne pravo Ukrainy: pidruchnyk / M.V. Schulga (ker. avt. kol.), G.V. Anisimova, N.O. Bagai, A.I. Getman ta in.; za red. M.V. Schulgi. Kyiv: Yurinkom Inter, 2004. 368 s.

3. Bitva za Ukrainu. Den trysta devyanostovosmyj. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubricato/3688688-bitva-za-ukrainu-den-trista-devyanostovosmij.html/>

4. Dlya roboty pirotehnicnyh rozrahunkiv DSNS potribno 60 maschyn mehanizovanogo rozminuvannya, – Sergij Kruk. URL: <https://dsns.gov.ua/uk/news/ostanni-novini/dlia-roboti-pirotexnicnix-rozrahunkiv-dsns-potribno-60-masin-mexanizovanogo-rozminuvannia-sergii-kruk>

5. Prem'er-Ministr Ukrainy podyakuvav pirotehnikam za aktyvnu robotu z rozminuvannya deokupovanyh terytoriy derjavy. URL: <https://cn.dsns.gov.ua/uk/news/ostanni-novini/premjer-ministr-ukrayini-podiakuvav-pirotexnikam-za-aktivnu-robotu-z-rozminuvannia-deokupovanix-teritorii-derzavi>

6. Daschbord iz danymy pro zagrozy dovkilliyu. Ofizijni dani ZSU za period 24.02.2022 – 11.04.2023. URL: <https://ecozagroza.gov.ua/>

ENVIRONMENTAL PROBLEMS OF LAND USE DURING THE PERIOD OF MARTIAL LAW

Kyiv University of Market Relations,
Institute for Nuclear Research of the National Academy of Sciences of Ukraine
Nauka Avenue, 47, 03028, Kyiv, Ukraine
E-mail: obikhod@kinr.kiev.ua

Purpose: in the conditions of a military operation, to consider the problematic issues of ensuring demining of Ukrainian lands for planting, to find means and methods for overcoming the ecological collapse in the country. **Methods:** include both the legal component of the analysis of the state of land management in Ukraine, as well as empirical methods of data collection and processing for comparison and theoretical justification of the tasks. **Results:** the problems of the legal status of land use were updated; the environmental problems of Ukraine as a result of the military operation are outlined, the technical and administrative component of ensuring sowing operations is highlighted. **Discussion:** components of a comprehensive approach to the regulation of land use both in land law and in administrative law, the formation of technical methods for overcoming problems related to land demining of Ukraine.

Ukraine is one of the world's leading countries in the field of agribusiness. And the legal component of land law plays a decisive role in this. Land law in Ukraine has been one of the most critical and complex spheres of state activity for decades. Another important and complex task of land use is the demining of lands that are or were in the war zone. A sowing campaign is underway, but it is impossible to implement it in full. According to national and international organizations, including the Red Cross and the United Nations, more than 10,000 people were killed or injured by explosions of anti-tank mines and other weapons of war. Tens of thousands of hectares of land remain mined and dangerous for the life and health of the local population. The most mined areas are in the war zone in eastern Ukraine, where the conflict with pro-Russian forces continues. To speed up demining of de-occupied territories, technical reinforcement is urgently needed: mechanized demining machines, robotic systems for demining mines, special armored vehicles for transporting explosive objects, metal detectors and means of communication. Such mechanized demining machines work remotely and can be controlled at a distance of up to one and a half kilometers. Special equipment provides efficient and fast work, as it surveys and demines large areas. The environmental consequences of war are staggering. According to the data of the Ministry of Environment, Ukraine has already recorded more than 2,300 facts of environmental crimes, and the estimated amount of damages is more than 51 billion dollars. To carry out demining, sappers of the State Emergency Service need to use special machines. In general, various means of demining land are important, i.e., the use of special technologies and tools used to find and neutralize mine contamination on land. The most common devices and equipment for land demining include: metal detectors; GPR - electronic devices that scan the soil and image underground structures; magnetic sensors; drones and unmanned aerial vehicles.

Administrative support is an important component of overcoming the above-mentioned consequences of a military operation, prevention of man-made disasters and effective land use. Administrative support for land demining includes: creation of appropriate rules and regulations for the management and demining of contaminated territories; management of technological processes related to the disposal of mine pollution; control over the activities of subcontractors that carry out land demining work and others.

Key words: land use; land demining means; administrative support; ecological problems.

Стаття надійшла до редакції 11.04.2023